

Petr Černý: Politický extremismus a právo

Eurolex Bohemia, Praha, 2005, 207 stran

Petr Stavělík*

Na sklonku roku 2005 se na knižní trh odborné literatury dostala i recenzovaná kniha. Autor v ní novým způsobem přistupuje ke společenskému jevu politického extremismu. Ačkoliv kniha bývá v knihkupectvích zařazována mezi politologickou literaturu, svojí povahou jde spíše o práci právní.

Politologie zasahuje především do první části práce. Autor se v ní zabývá obecným vztahem práva a politického extremismu a zdůvodňuje, proč by politický extremismus měl být předmětem zkoumání právní vědy. Za základní myšlenku této části lze považovat, že na protiprávní jednání spojené s politickým extremismem nemůže být nahlíženo stejně jako na protiprávní jednání, které s politickým extremismem nesouvisí. Pokud je trestný čin spáchán bez vazby na širší myšlenkové hnutí, je problém vyřešen pouhým potrestáním viníka. Bylo by však krátkozraké v případě protiprávního jednání spojeného s politickým extremismem postihovat jen jeho jednotlivé projevy.

Autor podchycuje základní hodnotovou orientaci pravicových a levicových extremistů, přičemž se věnuje i náboženskému extremismu a krátce se zmiňuje i o extremismu ekologickém a nacionálním. Zejména v případě náboženského extremismu si autor pokládá zásadní právní otázky, jako je možnost omezení náboženských subjektů v činnosti zasahující do politického spektra. Teze o ekologickém extremismu by si možná zasloužily širšího rozpracování. V závěru první části práce se autor věnuje v praxi nejvíce využitelnými technikami prosazení extremistických myšlenek. Těmi jsou populismus, terorismus a strategie leaderless resistance – odpor bez vůdce.

Historicko právní studie je obsažena v druhé části práce, nazvané Politický extremismus v právu. Autorka zajímá okamžik přerodu právního řádu při převzetí moci politickými extremisty. Snaží se podchytit obecně platné principy při procesu přebírání moci politickými extremisty a přestavbě demokratického právního řádu na právní řád totalitní. Za příklady si autorka bere nacistickou revoluci v roce 1933 v Německu, bolševickou revoluci v roce 1917 v Rusku, komunistickou revoluci v roce 1948 v Československu a místy se autorka zmiňuje i o jakobínském diktatuře za Velké francouzské revoluce. Autor se tématem zabývá z pohledu role ideologie, soudce a práva za rodícího se totalitního režimu. Dále rozebírá základní právní dokumenty, které jednotlivé totalitní režimy vydaly po svém ná-

stupu k moci, a snaží se pojmenovat a popsat některé obecné zákonitosti spojené s přeměnou právního řádu v rukou nastupující totalitní, resp. extremistické vlády. Autor dochází k závěru, že právo samo o sobě nemá žádnou moc a je jen tak silné, jak jsou jednotlivé složky společnosti ochotny hodnoty v něm zakotvené bránit. V určité fázi, kdy již politicky extremistické ideologie ovládají většinu společnosti ztrácí právo roli stabilizátora a fixátora společenských hodnot. Je jen škoda, že autor při formulování svých závěrů nevyčázel i z jiných historických vzorů, na které jsou moderní dějiny bohaté.

Nejobsáhlejší třetí část práce je zaměřena na stávající právní úpravu využitelnou v boji s politickým extremismem. Základní linie, které se snaží autor při výběru jednotlivých právních prostředků držet, je omezení svobody projevu. Právě svobodu projevu vidí autor jako základní politickou svobodu, bez které by nebylo možné ostatní politické svobody realizovat a zaměřuje se na vybrané ústavně právní, trestně právní a správně právní prostředky jejího omezení. Po obecném výkladu omezení základních práv a svobod se autor věnuje vlastním možnostem omezení svobody projevu z pohledu právního řádu ČR. Poté autor přechází k judikatuře Evropského soudu pro lidská práva ve Štrasburku a Ústavního soudu související s politickým extremismem. V kapitole Svoboda projevu v právu USA je proveden exkurs do zámořské právní úpravy, kdy je srovnáváno absolutistické pojetí svobody projevu v USA s kontinentálním pojetím, které vychází z koncepce „bránící se demokracie“. Autor na konkrétních příkladech ukazuje, že některá jednání chráněná v USA I. dodatkem Ústavy by v rámci kontinentálních právních systémů naplňovala některé skutkové podstaty trestního a přestupkového práva. Samostatná kapitola je věnována případu vydání knihy *Mein Kampf* v České republice, která nezavěšenému čtenáři poskytne ucelený právní přehled o celé kauze a důvodech zproštění viny vydavatele. Autor k této kauze nabízí i zajímavý komentář.

Autor dále rozebírá omezení svobody shromažďovací, přičemž se snaží formou otázek a odpovědí vyloučit současnou koncepci práva shromažďovacího. Kapitola věnovaná omezení práva sdružovacího se po ústavně právním úvodu věnuje možnostem zákazu občanských sdružení a politických stran z pohledu platné právní úpravy a efektivitou tohoto zákazu. Na tomto

* Mgr. Petr Stavělík, katedra teorie práva a právních dějin právnické fakulty Univerzity Palackého Olomouc

místě by názornosti výkladu pomohlo uvedení většího množství konkrétních judikovaných případů.

V kapitole věnované vybraným trestně právním aspektům dané problematiky autor poskytuje ucelený výklad k trestným činům uvedeným v § 260–261a trestního zákona, souhrnně označovaných jako trestný čin podpory a propagace hnutí směřujících k potlačení práv a svobod člověka. Cenná je i komparace s německou právní úpravou. Kapitola věnovaná německé právní úpravě budiž autorovi výzvou k tvorbě dalších komparativních kapitol.

Ze správně právní úpravy se autor zabývá otázkou u nás doposud nezpracovanou a vzhledem k blížící se účinnosti služebního zákona také aktuální – povinnost věrnosti státního zaměstnance k ČR. Autor dochází

k závěru, že na státní zaměstnance nelze nahlížet při uplatňování politických svobod jako na ostatní občany. Státní zaměstnanci jsou omezeni nutnou loajalitou ke státu, který je jejich zaměstnavatelem a jehož reprezentují. Za porušení věrnosti státního zaměstnance lze považovat i právem jinak chráněné a přípustné projevy, jestliže směřují ke zpochybnění konstitutivních základů státu či důvěryhodnosti veřejné správy.

Hlavními klady anotované publikace je zpracování aktuálního problému z právního pohledu, když doposud byl politický extremismus především pod drobnohledem politologů. Tato kniha tak osobám zájmovým se o danou problematiku poskytne další rozšíření jejich odborného rozhledu.